

Οι Συνθήκες Διαβίωσης των Αιτούντων Άσυλο στην Κύπρο

Στέφανος Σπανέας¹, Δέσποινα
Κοχλιού, Αγαμέμνωνας Ζαχαριάδης,
Γρηγόρης Νεοκλέους και Μενέλαος
Αποστόλου

Το κύριο αντικείμενο της μελέτης, που ανατέθηκε από την Ύπατη Αρμοστεία για τους Πρόσφυγες (UNHCR) στην Κύπρο, είναι η κατανόηση και η κριτική αξιολόγηση των συνθηκών διαβίωσης των Αιτούντων Άσυλο στην Κύπρο, ώστε να στοιχειοθετηθεί μια ολοκληρωμένη προσέγγιση για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι αιτούντες άσυλο, κατά της διάρκειας της παραμονής τους στην Κύπρο και μέχρι την επεξεργασία της αίτησής τους καθεστώτος από τις αρμόδιες αρχές.

Η πολιτική ασύλου παραμένει αμφισβητούμενο θέμα στη σύγχρονη Κύπρο, καθώς έχουν εφαρμοστεί, σχετικά πρόσφατα, πολιτικές αλλαγές σε αυτόν τον τομέα οι οποίες επηρεάζουν τις συνθήκες διαβίωσης των αιτούντων άσυλο. Ευελπιστούμε ότι η παρούσα μελέτη η έκθεση θα παράσχει στην κυβέρνηση, την Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες, τους βουλευτές, τους εμπλεκόμενους κοινωνικούς φορείς τα οργανωμένα σύνολα των πολιτών αλλά και την ευρύτερη κοινότητα, τα στοιχεία που θα οδηγήσουν σε μια σαφή κατανόηση των ζητημάτων που αντιμετωπίζουν οι αιτούντες άσυλο μέσα από την εμπειρία τους όταν έρχονται στην Κύπρο.

Η ερευνητική μελέτη στοχεύει στην αποτύπωση της κατάστασης αναφορικά με τις συνθήκες διαβίωσης των αιτούντων άσυλο στην Κύπρο υπό την προσέγγιση εθνικών, ευρωπαϊκών και διεθνών προτύπων. Η μελέτη παρέχει μια ανεξάρτητη εκτίμηση της κατάστασης τόσο από την οπτική της σχετικής νομοθεσίας αλλά και της καθημερινής πρακτικής. Παρουσιάζει, υπό κριτική προσέγγιση, τα ερευνητικά δεδομένα που προέρχονται από τους ίδιους τους αιτούντες άσυλο, τους κυβερνητικούς υπαλλήλους και τους επαγγελματίες των ΜΚΟ, αξιοποιώντας τις ερευνητικές στρατηγικές της ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας. Η μελέτη διερευνά και εντοπίζει τις τρέχουσες συνθήκες διαβίωσης των αιτούντων άσυλο σε αστικές και αγροτικές περιοχές, αλλά και στο Κέντρο Υποδοχής και Φιλοξενίας, στην Κοφίνου. Οι βασικοί τομείς μελέτης που εντοπίστηκαν από την ερευνητική ομάδα ύστερα από διαβούλευση με την Ύπατη Αρμοστεία είναι οι ακόλουθοι:

- Παροχή Κοινωνικής Στήριξης και Σύστημα Κουπονιών
- Στέγαση

¹ Υπεύθυνο άτομο για επικοινωνία: Δρ. Στέφανος Σπανέας, Αναπληρωτής Καθηγητής Κοινωνικής Εργασίας, Πανεπιστήμιο Λευκωσίας, Spaneas.s@unic.ac.cy

- Υγεία
- Εκπαίδευση
- Απασχόληση
- Κοινωνική Συμμετοχή

Η μελέτη ξεκινά μελετώντας τη σχετική βιβλιογραφία σε εθνικό επίπεδο αναδεικνύοντας την όποια ισορροπία που θα πρέπει να υπάρχει μεταξύ των ευθυνών και των σχέσεων των ενδιαφερόμενων μερών και των κρατικών διαδικασιών και αποκαλύπτει τα κύρια εμπόδια που επηρεάζουν τις τρέχουσες συνθήκες διαβίωσης των αιτούντων άσυλο στο γενικότερο πλαίσιο της μεταναστευτικής πολιτικής. Αναγνωρίζεται ότι η διαδικασία παροχής ενιαίων, ποιοτικών συνθηκών υποδοχής και υπηρεσιών δεν αποτελεί μια απλή και εύκολη διαδικασία. Η έρευνα επικεντρώνεται στον εντοπισμό περιοχών που επηρεάζουν την τρέχουσα πρακτική. Υποστηρίζεται ότι η ενεργός συμμετοχή των αιτούντων άσυλο θα πρέπει να περιλαμβάνει έναν ορισμό της θεμελιώδους αποστολής, ένα κοινό όραμα και μια στρατηγική για την επίτευξη αυτών των απαιτήσεων και επιθυμητών αποτελεσμάτων διαμέσου της αξιοποίησης διαφόρων οργανωσιακών και υποστηρικτικών μοντέλων. Υπό το πρίσμα αυτό, προτείνεται ένας οδικός χάρτης με πρακτικές προτάσεις και εισηγήσεις προς όλα τα ενδιαφερόμενα μέλη.

Η μελέτη στηρίχθηκε σε δύο μεθοδολογικά σχήματα: ποσοτικά και ποιοτικά. Για τη διενέργεια της ποσοτικής έρευνας, οι συμμετέχοντες επιλέχθηκαν με βάση ένα ειδικά σχεδιασμένο στατιστικό δείγμα. Η μέθοδος δειγματοληψίας που χρησιμοποιήθηκε ήταν η αναλογική, στρωματοποιημένη τυχαία δειγματοληψία, με στόχο την αποτύπωση των απόψεων και αντιλήψεων των συμμετεχόντων. Το ερωτηματολόγιο διοχετεύθηκε σε 600 συμμετέχοντες. Ωστόσο, 511 συμμετέχοντες ολοκλήρωσαν πλήρως τις ερωτήσεις, ενώ οι υπόλοιποι 89 συμμετέχοντες αποσύρθηκαν από τη διαδικασία. Η ανάλυση των δεδομένων απεικονίζεται και παρουσιάζεται σε εννέα θεματικές κατηγορίες που αντιπροσωπεύουν τα πιο σημαντικά στοιχεία. Συγκεκριμένα, τα ευρήματα ταξινομούνται στην παρουσίαση δημογραφικών στοιχείων, στην παροχή υπηρεσιών κοινωνικής πρόνοιας, στην στέγαση σε αστικές και αγροτικές περιοχές αλλά και στο Κέντρο Υποδοχής και Φιλοξενίας στην Κοφίνου, στην Υγεία, στην Εκπαίδευση, στην απασχόληση, στα νομικά δικαιώματα και υποχρεώσεις και τέλος, στο βαθμό συμμετοχής στα κοινωνικά δρώμενα, αλλά και την κοινωνική ένταξη που τυχόν έχει επιτευχθεί.

Η ποιοτική έρευνας διενεργήθηκε με την αξιοποίηση, ημι-δομημένου τύπου συνεντεύξεων σε τρεις ομάδες συμμετεχόντων: (i) επαγγελματίες από σχετικές κρατικές υπηρεσίες και υπουργεία, (ii) επαγγελματίες ΜΚΟ που εργάζονται σε ευρύ φάσμα της μετανάστευσης και (iii) αιτούντες άσυλο που ζουν εντός και εκτός του Κέντρου Υποδοχής. Ο στόχος της διεξαγωγής των συνεντεύξεων ήταν να δοθεί η δυνατότητα στην ερευνητική ομάδα να μελετήσει σε βάθος τις εμπειρίες, τις απόψεις και τις γνώσεις που διαθέτουν οι ερωτώμενοι. Συνολικά πραγματοποιήθηκαν 77 συνεντεύξεις. Η ποιοτική ανάλυση της έρευνας αναδεικνύει, σε μεγάλο βαθμό, ανάλογη ομοιότητα με τα

αποτελέσματα της ποσοτικής έρευνας, γεγονός που ενισχύει περαιτέρω την εγκυρότητα και την αυθεντικότητα του ερευνητικού σχεδιασμού και των αποτελεσμάτων.

Η τρέχουσα μελέτη αποκαλύπτει τις προβληματικές περιοχές και τις αιτίες, που τόσο οι επαγγελματίες και οι οργανώσεις τους, αλλά και οι ίδιοι οι αιτούντες άσυλο αντιμετωπίζουν στη σημερινή εποχή. Η ανάλυση των συνθηκών υποδοχής για τους αιτούντες άσυλο αποδεικνύει ότι τόσο οι υλικές συνθήκες υποδοχής αλλά και η γενικότερη παροχή κοινωνικής πρόνοιας έχουν σημαντικούς περιορισμούς. Για παράδειγμα, υπογραμμίστηκε ότι το σύστημα κουπονιών είναι προβληματικό, χρονοβόρο και ανεπαρκές, ενώ παράλληλα απουσιάζει η εξατομικευμένη αξιολόγηση των ληπτών. Μία επιπλέον μεγάλη δυσκολία που διαπιστώθηκε ήταν η μακρά περίοδος αναμονής, πριν από τη χορήγηση του δικαιώματος για εργασία σε αιτούντες άσυλο, καθώς και οι τομείς απασχόλησης στους οποίους περιορίζονται ακολούθως. Οι περιορισμοί που αντιμετωπίζουν οι αιτούντες άσυλο αναφορικά με την πρόσβασή τους στις υπηρεσίες ψυχοκοινωνικής υποστήριξης έχουν επίσης επαληθευτεί από τα ευρήματα της έρευνας. Τα ευρήματα των συνεντεύξεων τόσο από τους εξυπηρετούμενους όσο και από τους επαγγελματίες υποδηλώνουν την ανάγκη ανάπτυξης εναλλακτικών στρατηγικών διαχείρισης της παροχής υπηρεσιών, οι οποίες θα μπορούσαν να βελτιώσουν σημαντικά την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών.

Οι συστάσεις περιλαμβάνουν ένα συνδυασμό μέτρων που πρέπει να συζητηθούν και να υιοθετηθούν από διαφορετικά εμπλεκόμενα μέρη και φορείς:

- επίπεδο Υπουργείων: υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής από την κεντρική κυβέρνηση
- Κρατικές Υπηρεσίες σε επίπεδο τμημάτων που ασχολούνται με τη συγκεκριμένη ομάδα.
- Κοινωνία των πολιτών: ΜΚΟ, αλλά και επίσημες ή/και ανεπίσημες ομάδες που επιδεικνύουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον να βοηθήσουν τη συγκεκριμένη ομάδα.
- Αρχές Τοπικής Αυτοδιοίκησης: οι φορείς που είναι υπεύθυνοι για την παροχή ενός ευρέος φάσματος υπηρεσιών σε προκαθορισμένες γεωγραφικές περιοχές.

Η έκθεση περιέχει αρκετά συμπεράσματα και έναν ευρύ κατάλογο συστάσεων πρακτικών εισηγήσεων προς τις αρμόδιες εθνικές αρχές και την κοινωνία των πολιτών στους παραπάνω τομείς που αναλύθηκαν. Τα αποτελέσματα της έρευνας καταδεικνύουν την ανάγκη ανάπτυξης ισχυρών συμπράξεων και διϋπηρεσιακών συνεργασιών σε στρατηγικό και επιχειρησιακό επίπεδο, οι οποίες θα ανταποκρίνονται συστηματικά στις πολύπλοκες, αρκετά συχνά, ανάγκες των αιτούντων άσυλο.

Τέλος, και προκειμένου να διευκολυνθεί η πρόσβαση των αιτούντων άσυλο στην κοινωνική μέριμνα, τη στέγαση και την απασχόληση, χρειάζεται η εξίσωση των αναγκών των αιτούντων άσυλο με τα κριτήρια που έχουν υιοθετηθεί για τους γηγενείς κατοίκους, όπως το κόστος ζωής και το όριο της φτώχειας. Χρειάζεται επίσης να αναγνωριστούν τα δικαιώματα των ατόμων στην πρόσβαση τους στην υγεία αλλά και στις ιδιαίτερες ανάγκες που κάποιοι από αυτούς εμφανίζουν.